

AGRESJA U DZIECI I MŁODZIEŻY

W ostatnim czasie obserwujemy eskalację agresji. Niepokojąco wzrasta liczba agresywnie zachowującej się młodzieży. Nasilenie agresywnych obserwuje się również u dzieci (przedszkola, szkoły podstawowe). Zmienia się rodzaj czynów agresywnych. Coraz częściej młodzież dopuszcza się najgroźniejszych zachowań, z zabójstwami włącznie. Wzrasta ilość negatywnych form zachowania wśród dziewcząt. Z badań prof. Krystyny Ostrowskiej, przeprowadzonych w 2003 r. wynika, że w liceach jest zdecydowanie mniejsze nasilenie zachowań agresywnych w porównaniu ze szkołami zawodowymi. Ponadto badania wykazały, iż już w szkołach podstawowych mają miejsce akty agresji werbalnej, fizycznej oraz kradzieży. W gimnazjum w porównaniu ze szkoła podstawowa w sposób znaczący wzrasta kontakt z alkoholem i narkotykami, co oczywiście łączy się z zachowaniami agresywnymi. Przyrost sprawców zachowań agresywnych potwierdzają również badania prof. Surzykiewicza. Według niego problem agresji dotyczy nie tylko agresora i ofiary, ale także świadka. Badania wykazały, iż 11% całej populacji uczniów było ofiarami agresji i przemocy, 27 % było sprawcą agresji, natomiast 42% uczniów to grupa, którą możemy nazwać kibicami. Nie byli oni ani sprawcami, ani ofiarami. Jednak jest duże przyzwolenie w tej grupie na zachowania agresywne i gotowość do agresji. W związku z powyższym w oddziaływaniach profilaktycznych uwaga powinna być mocniej skierowana na tę grupę uczniów.

Najogólniej przez agresję rozumiemy zachowanie, polegające na niszczeniu przedmiotów (wandalizm), wyrządzaniu szkody innym osobom (przemoc) lub sobie samemu (autoagresja), (samoagresja z samobójstwem włącznie). Potocznie rozumując, agresja jest to wrogie zachowanie, które ma na celu wyrządzenie komuś krzywdy fizycznej lub psychicznej.

Wyróżnia się agresję słowną i fizyczną.

Agresja słowna ro wypowiedzi napastliwe, szkodzące lub poniżające skierowane bezpośrednio do osoby będącej przedmiotem agresji, a także wypowiedzi „poza plecami”, skierowane do osób trzecich, które mają na celu wyrządzenie jej przykrości lub szkody np.: zniesławianie, ataki kompetencyjne, dotyczące pochodzenia, wyglądu, złorzeczenie, narzekanie, złośliwości, ośmieszanie, groźby, straszenie, odpędzanie, przeklinanie, symbolika niewerbalna np. pokazywanie języka.

Agresja fizyczna, oprócz przemocy fizycznej (np. potrząsanie, potracanie, kuksanie, spoliczkowanie, przewrócenie), obejmuje zachowania destrukcyjne mające za przedmiot rzeczy, które w skutek ataku ulegają uszkodzeniu lub zniszczeniu (np. darcie, rzucanie, uderzanie, kopanie, wywarzanie drzwi, plucie, brudzenie).

Zachowania agresywne na terenie szkoły, na podstawie badań prof. K. Ostrowskiej:

- oszukiwanie nauczycieli,
- utrudnianie im prowadzenia lekcji,
- obrażanie ich i ublizanie innym uczniom,
- niszczenie sprzętu szkolnego,
- pisanie na ławkach i ścianach.

O ile duża agresja tj. groźne formy agresji wywołują stanowczą reakcję społeczną, to mała agresja tj. zachowania agresywne o małym nasileniu są często traktowane obojętnie, a stanowią one „przedszkole” bardziej nasilonych i groźniejszych form agresji.

Przykłady małej agresji: spóźnianie się, bieganie po szkolnych korytarzach, popychanie innych, malowanie ścian, śmiecenie, plucie na podłogę, trzaskanie drzwiami. Jeżeli mała agresja nie spotka się z odpowiednią reakcją, staje się zachętą do łamania bardziej fundamentalnych zasad, np. atakowanie kolegów. Zalecaną zasadą, która powinna być wpisana w każdy program wychowawczy szkoły jest: „zero tolerancji dla jakiegokolwiek agresji”.

Badania, przeprowadzone w ostatnich latach, wykazały, iż agresja jest zachowaniem wyuczonym, którego uczymy się przez obserwację, naśladowanie, bezpośrednie doświadczenia i powtarzanie. W związku z tym mówimy o trzech głównych szkołach agresji: domu rodzinnym, szkole i mediach.

W domu rodzinnym nauka agresji rozpoczyna się od obserwowania przez dziecko kłótni i bójek rodziców, fizycznego karania dziecka (90%), znęcania się nad dzieckiem.

Ofiary przemocy fizycznej same stosują przemoc wobec własnych dzieci, bądź poślubiają osoby, które to czynią. Sytuacje przemocy wobec dziecka są rezultatem wielu czynników psychologicznych i społecznych:

- doświadczenie przemocy w swoim własnym dzieciństwie,
- choroba psychiczna,
- karalność za przestępstwa,
- bezrobocie, trudności finansowe.

Nie ma jednak jednoznacznej odpowiedzi na pytanie – Czy ubóstwo wiedzie do patologii, czy patologia do ubóstwa? Jeśli dziecko w okresie dorastania zetknęło się z przemocą, ma skłonność do powtarzania podobnego cyklu zdarzeń we własnym życiu.

Drugim miejscem nauki agresji bywa szkoła. Wiąże się to z agresywnym charakterem nieformalnych grup rówieśniczych, a także czasami z agresywnym zachowaniem nauczycieli.

Najprawdopodobniej najbardziej skuteczną formą zachowań agresywnych są media. Przemoc, ukazywana w gazetach, książkach, komiksach, grach komputerowych, filmach, wywołuje zróżnicowane efekty:

- efekt sprawcy – bezpośrednio naśladowanie medialnych wzorów przemocy,
- efekt ofiary – wzrost poziomu lęku, podejrzliwości i nadmiernej ostrożności w zapewnieniu własnego bezpieczeństwa,
- efekt świadka – wzrost znieczulenia na cierpienie innych i obniżenie empatii.

Biorąc pod uwagę moje dotychczasowe doświadczenia w pracy z dziećmi i młodzieżą, przejawiającymi zachowania agresywne mogę stwierdzić, iż rówieśników atakują zwykle dzieci, które same doznają przemocy i dzielą ludzi na tych, którzy biją i są bici. Zdarza się jednak, że w podobny sposób zachowują się dzieci z domów, w których nikt nie stosuje przemocy. Agresja tych dzieci rodzi się nagle i wiąże z jakimś wydarzeniem. Może to być kryzys w małżeństwie rodziców, rozwód, zmiana szkoły, przeprowadzka, narodziny drugiego dziecka. Często za agresją dzieci kryje się duży ból, z którym one nie mogą sobie poradzić. Agresja wiąże się z brakiem pewności siebie, za którym najczęściej stoi doświadczenie przemocy lub innych upokorzeń. Ludzie świadomi swojej siły z reguły nie atakują innych.

W przypadku problemów z zachowaniami agresywnymi warto pamiętać o zasadzie: „im wcześniej tym lepiej”, bo młodemu człowiekowi dużo łatwiej jest coś zmienić niż dorosłemu.

Ponadto ogromnie ważna jest mądra miłość rodzicielska w rozumieniu i zaspokajaniu potrzeb dziecka. Akceptacja i poszanowanie praw dziecka w znacznym stopniu niwelują pojawiające się negatywne formy zachowania. Nadmierna swoboda, podobnie jak nadmierna kontrola mogą wyzwać niepożądane zachowania. Dzieci przejawiające agresję powinny być kontrolowane i otoczone szczególną opieką przez rodziców, wychowawcę i pedagoga szkolnego.